

בראשית פרק כח' פס' י'-כב'

דודי זינגר

התגלות ה' ליעקב בבית אל

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שֶׁבַע; וַיֵּלֶךְ, חֲרָנָה. יֵא וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם, כִּי-בָא הַשָּׁמֶשׁ, וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם, וַיִּשֶׂם מִרְאֲשֵׁתָיו; וַיִּשְׁכַּב, בְּמָקוֹם הַהוּא. יב וַיַּחֲלֹם, וְהִנֵּה סֹלֶם מִצֵּב אֶרֶצָה, וְרֹאשׁוֹ, מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה; וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים, עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. יג וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו, וַיֹּאמֶר, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אָבִיךָ, וְאֱלֹהֵי יִצְחָק; הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ--לְךָ אֶתְנַנָּה, וּלְזָרְעֶךָ. יד וְהָיָה זָרְעֶךָ כְּעֶפְרַיִם הָאָרֶץ, וּפְרָצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצַפְנָה וְנִגְבָּה; וְנִבְרָכוּ בְךָ כָּל-מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה, וּבְזָרְעֶךָ. טו וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד, וְשֹׁמְרֵיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ, וְהַשְׁבֵּתִיךָ, אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת: כִּי, לֹא אֶעֱזָבְךָ, עַד אֲשֶׁר אִם-עֲשִׂיתִי, אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ.

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שֶׁבַע; וַיֵּלֶךְ, חֲרָנָה .

הקושי: מדוע כתוב "ויצא יעקב" וגם "וילך חרנה", מספיק היה לכתוב "וילך חרנה" והיינו מבינים שיעקב יצא מבאר שבע.

הערה: הקושי נובע מההבנה שהתורה מצמצמת במילים, ולכן במקום בו יש תוספת מיותרת יש להבין מה הלימוד שרצתה התורה ללמד אותנו בהוספת המילה.

תשובה: רש"י מסביר שהסיבה להוספת המילה "ויצא" היא בשביל ללמד אותנו שיצאתו של יעקב מבאר שבע הייתה **דבר משמעותי**, מאחר שצדיק שיוצא מהמקום בו הוא נמצא הדבר מורגש, נוכחות הצדיק משפיעה על סביבתו שהוא מביא כבוד והדר למקום, כאשר הצדיק יוצא המקום מאבד מהדרו וכבודו.

רש"י (לפסוק י:)

ויצא יעקב מבאר שבע - לא היה צריך לכתוב אלא 'וילך יעקב חרנה', ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה .

הערה:

נקודת המוצא של רש"י הוא **ייתור (הוספת מילים מיותרות)** בכתוב, והוא מסיק ממנו מסקנות אודות דמותו של הצדיק כאיש המשפיע על המקום בו הוא מתגורר.

הכנות יעקב לשינה (פסוק יא)

**יֵא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיִּלֶן שָׁם, כִּי-בָא הַשֶּׁמֶשׁ, וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם, וַיִּשָּׂם
מֵרָאשִׁיתוֹ; וַיִּשְׁכַּב, בַּמָּקוֹם הַהוּא**

הערה: נשים לב שהכתוב מרבה במילים בתיאור ההכנות של יעקב לשינה.

שאלה: מדוע הכתוב מרבה בפירוט תיאור ההכנה של יעקב לשינה?

תשובה: התיאור המפורט בהכנה לשינה מכין אותנו לכך שהשינה של יעקב הינה מיוחדת ויוצאת דופן, שינה שיהיה בה גילוי אלוקי.

רש"י רואה בפרטים אלה משמעות עמוקה ולומד מהפס' שיעקב זכה להשגחה מיוחדת מעל הטבע, דבר הבא לידי ביטוי בלימוד מהמילים "כי בא השמש" - שהשמש שקעה לפני זמנה על מנת שיעקב יעצור לשינה במקום המיועד,

רש"י מוסיף ולומד מהמילים "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" שהאבנים רבו ביניהם וכולן רצו שיעקב יבחר לשים אותם תחת ראשו.

**כי בא השמש - היה לו לכתוב ויבא השמש. 'כי בא השמש', משמע ששקעה
לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם:**

**ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו - עשאן כמין מרזב סביב לראשו שהיה
ירא מפני חיות רעות.**

**התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת
עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר 'ויקח את האבן אשר
שם מראשותיו'.**

הערה: עם יציאתו לחרן ובטרם עזב את ארץ כנען, מתגלה הקב"ה ליעקב בשנתו. התגלות ה' ליעקב בחלום מורכבת ממראה סמלי ומדיבור מפורש של ה'. נעיין במשמעות המראה ובמשמעות דברי ה' ליעקב.

**יב וַיַּחֲלֵם, וְהִנֵּה סֶלֶם מְצָב אַרְצָה, וְרֹאשׁוֹ, מְגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה; וְהִנֵּה מְלֹאכֵי
אֱלֹהִים, עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ. יג וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו.....**

הערה: לפי רש"י על פסוקים יא'-יב' נלמד שיעקב זכה לשמירה מיוחדת מעת ה'.

**רש"י: עולים ויורדים - עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שליווהו
בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו
ניצב עליו - לשמרו - :**

הערה:

המלאכים שרואה יעקב שעולים ויורדים לפי רש"י מסמלים את השגחת ה' על יעקב.
מלאכי ה' מלווים את יעקב בארץ ובחוו"ל.

הערה:

רש"י מתמודד עם סדר הפעולות של המלאכים שמתואר תחילה שהם עולים ואחר
כך יורדים, לכאורה הפוך ממה שהיה צריך להיות שהמלאכים היו אמורים קודם
לרדת מהשמים ואז לעלות (מקום המוצא של המלאכים הוא מהשמים)

הערה:

לדעת רש"י גם הופעת ה' בחלום מטרתה להראות את השגחת ה' על יעקב

הערה: (סוגיית הגשמת ה')

נשים לב שרש"י בפירוש זה על המילים "ניצב עליו" מתמודד עם סוגיית הגשמת ה',
שניתן היה להבין מהפסוקים שיש לה' גוף שהוא מתואר כמי שעומד על הסולם,
רש"י בוחר להסביר את המילה "ניצב" במשמעות של שומר ולא עומד ובכך להימנע
מתיאור שעלול להביא לטעות שיש לה' גוף.

הערה: הרמב"ן מביא שני פירושים לגבי חלום יעקב 'והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו'

רמב"ן פירוש ראשון:

הראהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי המלאכים והכל בגזרת עליון עליהם, כי מלאכי אלוהים אשר שלח ה' להתהלך בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתייצב על אדון כל הארץ לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה יושבת בשלוח או מלאה חרב ודם, והוא יצווה עליהם לשוב לרדת בארץ ולעשות דברו: והראהו כי הוא יתברך ניצב על הסלם ומבטיחו ליעקב בהבטחה גדולה, להודיע שהוא לא יהיה ביד המלאכים אבל יהיה חלק ה' ויהיה עמו תמיד, כמו שאמר 'והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך', 'כי מעלתו גדולה משאר הצדיקים שנאמר בהם: 'כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכיך' (תהילים צא, יא:)

הסבר: לפי הרמב"ן ה' אראה ליעקב את מראה הסולם והמלאכים עולים ויורדים בו וה' נצב בראש הסולם, על מנת ללמד את יעקב שכל הקורה בעולם נעשה בשמו של ה' על ידי המלאכים שהם שלוחיו, שהמלאכים עולים בסולם לדווח לה' הניצב בראשו ולקבל ממנו את הדבר שעליהם לעשות, ובכך בסס ה' את הבטחתו ליעקב שהוא ישמור עליו בכל אשר הוא הולך, שאין מלאך שיכול לפגוע ולעשות כל רע בלי שה' מצווה אותו.

רמב"ן פירוש שני:

ועל דעת רבי אליעזר הגדול (פרקי דרבי אליעזר לה) הייתה זאת המראה כעניין בין הבתרים לאברם, כי הראהו ממשלת ארבע מלכויות ומעלתם וירידתם, וזה טעם 'מלאכי אלוהים' כמו שנאמר בדניאל (פרק י, כ, יג): שר מלכות יון, ושר מלכות פרס, והבטיחו כי הוא יתעלה יהיה עמו בכל אשר ילך ביניהם וישמרנו ויצילנו מידם.

הסבר: בפרוש השני מסביר הרמב"ן שמראה הסולם בא לנבא ליעקב על אשר עתיד לקרוא לבניו, שיהיו לאורך השנים מלאכי אומות העולם שיעלו מעלה ומעלה וישלטו בעולם ולאחר תקופה ירדו משליטתם בעולם ובמקום יעלו שליטים חדשים, ולאורך כל השנים ישמור ה' על בניי שהוא העומד בראש הסולם מעל אותם השליטים שעולים ויורדים.

רמב"ן 2	רמב"ן 1	רש"י	
מלאכי אומות עולם	מלאכי ה' שדרכם ה' מנהיג את העולם	מלאכים שתפקידם ללוות ולשמור על יעקב	מלאכים
עולם לשלטון ויורדים מהשלטון	עולים למסור מה ראו על הארץ ויורדים לעשות את שליחותם על פי דבר ה'	מלאכי ארץ ישראל חוזרים לשמים ואותם מחליפים מלאכי חוץ לארץ	עולים ויורדים
ניצב על הסולם להודיע ליעקב שהוא תמיד ישמור על בניו (בני ישראל) מפני אומות העולם	ניצב על הסולם להראות ליעקב שהוא לא מונהג באמצעות המלאכים, אלא בהשגחה ישירה של ה'	ניצב על יעקב לשמור אותו	ה' נצב עליו

הערה:

רש"י מתייחס ליעקב האיש, ומדבר על מציאותו העכשווית,
ואילו רמב"ן – על יעקב כאבי אומה, ומדבר על הנהגת ה' את עם ישראל לדורות

בראשית פרק כח (הפרק אותו אנחנו לומדים)

יג והנה יהוה נצב עליו, ויאמר, אני יהוה אלהי אברהם אביך, ואלהי יצחק; הארץ, אשר אתה שכב עליה--לך אתננה, ולזרעך. יד והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה; ונברכו בך כל-משפחת האדמה, וברעך. טו והנה אנכי עמד, ושמתיד בכל אשר-תלך, והשבתיד, אל-האדמה הזאת: כי, לא אעזבך, עד אשר אם-עשיתי, את אשר-דברתי לך.

דברי ה' ליעקב מזכירים את הבטחות ה' לאברהם נשווה לדוגמה את ברכת ה' אברהם בבראשית פרק יב, א-ג:

א ויאמר יהוה אל-אברהם, לך-לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, אל-הארץ, אשר אראך. ב ואעשך, לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך; והיה, ברכה. ג ואברכה, מברכך, ומקללך, אאר; ונברכו בך, כל משפחת האדמה.

פרק יב	פרק כח' (הפרק אותו אנחנו לומדים)	
	והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה;	הבטחה על כך שיצא מאברהם עם גדול
ונברכו בך, כל משפחת האדמה.	ונברכו בך כל-משפחת האדמה, וברעך.	הבטחה שהגויים יתברכו בזכות אברהם

ובראשית בפרק יג, יד-טז:

יד ויהוה אמר אל-אברהם, אחרי הפרד-לוט מעמו, שא נא עיניך וראה, מן-המקום אשר-אתה שם--צפנה ונגבה, וקדמה וימה. טו כי את-כל-הארץ אשר-אתה ראה, לך אתננה, ולזרעך, עד-עולם.

פרק יג	פרק כח' (הפרק אותו אנחנו לומדים)	
כי את-כל-הארץ אשר-אתה ראה, לך אתננה, ולזרעך, עד-עולם.	הארץ, אשר אתה שכב עליה--לך אתננה, ולזרעך	הבטחה על הארץ

השוואה לברכת יצחק את יעקב עם צאתו לחרן בבראשית כח, ג-ד:

ג ואל שדי יברך אתך, ויפרך וירבך; והיית, לקהל עמים. ד ויתן-לך את-ברכת אברהם, לך ולזרעך אתך--לרשתך את-ארץ מגרדך, אשר-נתן אלהים לאברהם.

פרק כח' פס' יג'-טו') הפס' אותם אנו (לומדים)	פרק כח' פס' ג'-ד' (לומדים)	
והיה זרעך כעפר הארץ, ויפרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה;	ויפרך וירבך; והיית, לקהל עמים	הבטחה על כך שיצא מאברהם עם גדול
הארץ, אשר אתה שכב עליה--לך אתננה, ולזרעך	לך ולזרעך אתך--לרשתך את- ארץ מגרדך, אשר-נתן אלהים לאברהם.	הבטחה על הארץ

הערה: מן ההשוואה בין ברכת ה' ליעקב לברכת ה' לאברהם אנו לומדים:

א. הבטחות ה' ליעקב מקבילות להבטחות ה' לאברהם. הבטחות אלו מעידות שהקב"ה בחר ביעקב לממשיכו של אברהם.

ב. הבטחות ה' ליעקב מאשררות את ברכת יצחק ליעקב (בפרק כח, ג-ד)

א ויקרא יצחק אל-יעקב, ויברך אתו; ויצוהו ויאמר לו, לא-תקח אשה מבנות כנען. ב קום לך פדנה ארם, ביתה בתואל אבי אמך; וקח-לך משם אשה, מבנות לבן אחי אמך. ג ואל שדי יברך אתך, ויפרך וירבך; והיית, לקהל עמים. ד ויתן-לך את-ברכת אברהם, לך ולזרעך אתך--לרשתך את-ארץ מגרדך, אשר-נתן אלהים לאברהם!

יצחק הבטיח ליעקב את ברכת אברהם והקב"ה מברך את יעקב במטבעות לשון דומות לברכה שבירך את אברהם.

הערה:

נשים לב שבברכת ה' ליעקב ישנן הבטחות המתייחסות לזרעו של יעקב לדורות וישנן הבטחותיו של הקב"ה ליעקב, המצויי בבריחה מאחיו עשו ועומד לצאת לדרך רחוקה לדודו לבן.

פסוקים יג- יד - לזרעו של יעקב. פסוק טו - ליעקב עצמו.

יג וְהָיָה יְהוָה נֹצֵב עֲלָיו, וַיֹּאמֶר, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ, וְאֱלֹהֵי יִצְחָק; הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ-- לְךָ אֶתְנַנְנָה, וּלְזָרְעֶךָ. יָד וְהָיָה זָרְעֶךָ כְּעֶפְרַיִם הָאָרֶץ, וּפְרֻצֵת יָמָה וְקִדְמָה וְצִפְנָה וְנִגְבָּה; וּנְבָרְכֻךָ בְּכָל-מְשַׁפְּחֹת הָאָדָמָה, וּבְזָרְעֶךָ. טו וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ, וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל-אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ, וְהִשְׁבַּתִּיךָ, אֶל-הָאָדָמָה הַזֹּאת: כִּי, לֹא אֶעֱזָבְךָ, עַד אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי, אֶת-אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ.

תגובת יעקב לחלום

טז וַיִּיקָץ יַעֲקֹב, מִשְׁנָתוֹ, וַיֹּאמֶר, אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה; וְאֲנֹכִי, לֹא יָדַעְתִּי. יז וַיִּירָא, וַיֹּאמֶר, מַה-נֹּרָא, הַמָּקוֹם הַזֶּה: אֵין זֶה, כִּי אִם-בֵּית אֱלֹהִים, וְזֶה, שַׁעַר הַשָּׁמַיִם

רש"י

ואנכי לא ידעתי - שאילו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה:

הסבר: מפירוש רש"י נלמד שיעקב לא ידע שהמקום בו הוא ישן מחובר לבית ה' והוא מקום קדוש, שרגל אחת של הסולם היתה בבאר שבע והרגל השנייה בבית-אל וה' שעמד בראש הסולם היה בירושלים(לפי המדרש)

רד"צ הופמן:

אכן – ביטוי שבא כאשר חשים בתופעה חדשה מפתיעה ובלתי צפויה; השווה שמות ב, יד.

הערה: הביטוי ואנוכי לא ידעתי מתאר מאורע של דבר חדש שלא היה ידוע לפני כן.

שאלה: ואנוכי לא ידעתי. מהו הדבר החדש שלמד יעקב בהתגלות ה' אליו בחלום?

תשובה: מסביר בעל "הכתב והקבלה" שהמאורע החדש ליעקב הוא התגלות ה' שעד למאורע זה ידע יעקב על מציאות ה' והנבואה מתוך ידיעה שכלית ממה ששמע וקבל מאבותיו, ובפרקנו זאת הפעם הראשונה בה מתגלה הקב"ה ליעקב בנבואה ואומר לו "אני ה'" ודברי יעקב ("ואנוכי לא ידעתי") משקפים את החוויה של ידיעת ה' בפעם הראשונה.

הכתב והקבלה: יש ה' במקום הזה – ... נראה לי אף שהיתה מציאות ה' נודע אליו [ליעקב] בקבלה מאבותיו, וגם בלי ספק היה לו בענין נשגב זה ידיעות מושכליות [שכליות], בכל זאת כשזכה פעם ראשונה למראה נבואה זו, שנתגלתה השכינה ולומר אליו, "אני ה'", שנתאמתה לו מציאות האמיתי במראה, שהיא בלי ספק מעלה יתירה לבלי תכלית על קבלתו וידיעתו הקודמת לו בזה, הנה מרוב חבה היתרה שנודעת לו ענין נכבד זה... בשמחה גדולה התפלא לאמר "אכן יש ה' במקום הזה", ירצה נתאמת אצלי בהשגה נפלאה מציאות ה' במקום זה ... ויש בלשון ידע ענין הכרה והשגה, כי המשיג דבר - ידע אותו...

מעשי יעקב לאחר ההתגלות:

יח וַיִּשְׁכֶם יַעֲקֹב בְּבֵקֶר, וַיִּקַּח אֶת-הָאֶבֶן אֲשֶׁר-שָׂם מִרְאשֵׁיתוֹ, וַיִּשֶׂם אֹתָהּ, מִצִּבָּה; וַיִּצַק שָׁמֶן, עַל-רֹאשָׁהּ. יט וַיִּקְרָא אֶת-שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא, בֵּית-אֵל; וְאוֹלָם לֹוּ שֵׁם-הָעִיר, לְרֹאשְׁנָה .

הסבר: יעקב מתעורר בבוקר לוקח את האבן ששם מראשתיו ומכריז עליה כמצבה על ידי יציקת שמן על האבן, יעקב משנה את שם המקום בו הוא ישן מלוז לבית-אל, אלו הפעלות שעושו יעקב לזיכרון המאורע.

נדר יעקב:

יעקב נודר נדר לה' ומתיחס באופן ישיר להבטחות שקבל מה' בפסוק טו':

. כ וַיִּדַר יַעֲקֹב, נֹדֶר לֵאמֹר: אִם-יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי, וַיִּשְׁמְרֵנִי בְּדַרְדָּר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ, וְנָתַן-לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, וּבְגָד לְלַבֵּשׁ. כא וּשְׁבַתִּי בְּשָׁלוֹם, אֶל-בֵּית אָבִי; וְהָיָה יְהוָה לִי, לֵאלֹהִים. כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת, אֲשֶׁר-שָׂמְתִי מִצִּבָּה--יְהִיָּה, בֵּית אֱלֹהִים; וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן-לִי, עֲשֹׂר אֶעֱשֶׂרְנוּ לָךְ.

הבטחות ה' ליעקב בפס' טו'	הנדר של יעקב בפס' כ'-כב'
וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ	אִם-יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי
, וַיִּשְׁמְרֵתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֵךְ,	וַיִּשְׁמְרֵנִי בְּדַרְדָּר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ,
.....	וְנָתַן-לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, וּבְגָד לְלַבֵּשׁ
וְהִשְׁבַּתִּיךָ, אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת:	וּשְׁבַתִּי בְּשָׁלוֹם, אֶל-בֵּית אָבִי

שאלה:

-מדוע לאחר הבטחות ה' נדרש נדר? האם יעקב אבינו הטיל ח"ו ספק בקיום הבטחות ה' אליו?

תשובה: (רמב"ן מביא שתי תשובות לשאלה זו)

וטעם התנאי, שלא יגרום החטא. אמרו בבראשית רבה (עו, ב:): רב הונא בשם ר' אחא: 'הנה אנכי עמד', וכתוב 'אם יהיה אלוהים עמדי', אלא מכאן שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה:

א. יעקב לא הטיל ספק בקב"ה שירצה לקיים את הבטחתו, אלא חשש יעקב שבגלל חטא שיעשה בעתיד הוא לא יהיה זכאי שהבטחת ה' תתקיים, שהחטא יגרום לביטול ההבטחה. (ומכאן לומדת הגמרא שאין הבטחה לצדיקים **בעולם הזה** שיזכו בכל טוב, שיש חשש שבגלל חטא ימנע מהם טוב אשר מגיע להם בעולם הזה, בשביל כפרה על חטאים שעשו).

ויתכן עוד על דרך הפשט שאין הספק בדבר, אבל בכל העתיד יאמר הכתוב כן, כמו עד אשר אם עשיתי, וכן 'ואם יהיה היובל לבני ישראל' (במדבר לו, ד), אם יבא העת שיהיה התנאי אז יתקיים המעשה, כלומר בבואו-:

ב. מסביר הרמב"ן על דרך הפשט את דברי יעקב: המילה "אם" לא מבטאת לשון של ספק בקיום הבטחת ה', אלא שזאת צורת דיבור רווחת בהתייחסות לדברים שיקראו בעתיד, "אם יהיה אלוקים עמדי" = כאשר יהיה אלוקים עמדי" ומביא הרמב"ן דוגמאות נוספות בהם המילה "אם" מתפרשת בלשון התורה בדומה למילה "כאשר".